

📍 *Visita al castell de Sant Ferran (Desembre 2007)*

L'enveja fortificada de l'Europa del Set-cents o la "Belle Inutile", dues descripcions antagòniques per a un mateix conjunt militar: la Reial Plaça de Guerra de Sant Ferran. El "castell" figuerenc constitueix la major fortalesa continental del segle XVIII, amb una superfície total de 320.000 m² (550.000 m² amb la inclusió de l'espai dels glacis) i capacitat per a una guarnició de 6.000 homes i 450 cavalls (especialment gràcies a les seves cisternes, la principal de les quals, sota el pati d'armes, els membres de Lligams van poder navegar-hi el passat 8 de desembre). Davant d'aquestes dimensions grandioses per a una de les claus del sistema defensiu del nord peninsular, no és estrany que la visita al recinte exterior s'hagués de dur a terme en vehicles tot-terreny.

El conjunt arquitectònic fou projectat per Juan Martín Cermeño en ple regnat de Ferran VI, i les obres s'iniciaren el 1753, encara que la primera guarnició no hi entrà fins poc abans de la Guerra Gran, episodi que culminà amb la rendició sense resistència de la plaça militar davant les armes franceses el 1794 (d'aquí el punyent apel·latiu de la "Belle Inutile"). Pocs anys més tard, durant la Guerra de la Independència, les tropes napoleòniques ocuparen la fortalesa (on morí l'acèrrim defensor de Girona, Álvarez de Castro, envoltat per la llegenda), encara que un cop de mà, conegut com la "Rovirada", recuperà la plaça que, en conseqüència, fou assetjada. Durant el segle XIX, la fortalesa fou bloquejada amb l'entrada dels "Cent Mil Fills de Sant Lluís" (1823), no jugà cap paper determinant en les guerres carlistes i compartí vida amb una guarnició de província. A inicis del XX, part de les instal·lacions foren transformades en presó, situació que perdurà fins 1933, si bé durant

la postguerra actuà com a presó militar (un dels seus hostes més famosos fou el colpista Tejero). El castell de Sant Ferran, i ja per no cansar el lector amb més dades, està estretament lligat a l'ocàs de la II República: al febrer de 1939 s'hi celebraren les darreres Corts i, a causa de la retirada cap a la frontera, les càrregues explosives per destruir el material bèl·lic acumulat causaren notables danys (significativament, la destrucció de la monumental porta principal).

Defenses de Sant Ferran
Foto: P. J. Casellas

Amb tot, en aquestes línies tan comprimides, més que continuar traçant una succinta presentació de la fortalesa, volem convergir en un aspecte concret de la visita de Lligams: els petits fragments i objectes que els visitants van trobar en el recorregut per les diferents parts de la fortificació, una manera - anecdòtica si es vol, però històrica en tot cas - de repassar alguns episodis del passat militar més recent. D'entre els objectes recuperats a través d'aquesta "prospecció arqueològica de superfície" destaquem els següents: munició de finals del segle XIX (cartutxos 11'15x57mm per armes tipus "Rolling Block"), munició republicana (7x57, PS de 1931, bales gregues de contraban -probablement "Greek Powder and Cartridge Co"-) o projectils de postguerra (7'92x57, FNP 1943-1947), però tampoc falten fragments de metralla, elements d'uniformes (insígnies i un botó d'artilleria¹⁰), peces d'una pistola Bergmann-Bayard, recanvis d'una metralladora ALFA, o restes de ceràmica d'aspecte molt més pacífic. Recapitulant, un munt d'objectes d'escàs valor material però fidels testimonis de la trajectòria militar i bèl·lica del castell de Sant Ferran. Fins aquí res de sorprenent per aquestes antigues instal·lacions de la muntanya dels Caputxins, a diferència d'un detall de difícil

encaix amb que concloem la relació: un rascador o eina lítica de la prehistòria.

Per saber-ne més:

-Juan Manuel Alfaro Gil; Pablo de la Fuente. *Quan l'Empordà esdevingué frontera: la Reial Plaça de Guerra de Sant Ferran de Figueres*. Les Fortaleses Catalanes, 2004.

-Pablo de la Fuente. "El proyecto de la fortaleza de San Fernando de Figueres. Una aportación al conocimiento de Juan Martín Cermeño al frente de los ingenieros reales". *Espacio, Tiempo y Forma*, 7 (1994), pp. 201-211.

-"El castell de Sant Ferran que no va ser". *Revista de Girona*, 163 (1994), pp. 48-51.

-"Anàlisi d'alguns aspectes sobre la concepció teòrica del projecte del castell de Sant Ferran". *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, 29 (1996), pp. 177-190.

-Carlos Díaz Capmany. *El Castillo de San Fernando de Figueras: su historia*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1982.

-"La fortaleza de San Fernando de Figueres". *Castillos de España*, 127-128 (2002), pp. 4-10.

-*Fortaleses catalanes de la Il·lustració, 250è aniversari dels castells de Montjuïc de Barcelona i de*

Sant Ferran de Figueres. Barcelona: Museo Militar de Montjuïc, 2003

Pàgines web:

<http://www.castellsantferran.org/>

<http://www.lesfortalesescatalanes.info/index.php?id=castellsantferran&L=1>

<http://www.ingenierosdelrey.com/fortificaciones/figueras/figueras.htm>

Ricard Expósito
Llicenciat en història

---

¹ Aquest botó d'artilleria, restaurat per l'autor d'aquest article, apareix fotografiat a la portada d'aquesta revista.

Socis de Lligams al pati d'armes del castell